

Belangrijkste
boodschappen

Evaluatie van uw interne
beheersing

Ontwikkelingen

Vooruitblik naar de
jaarrekeningcontrole

Bijlagen

Rapportage interim-bevindingen 2019 gemeente Oss

22 oktober 2019

Deze rapportage is
interactief en gemaakt
om te bekijken op:

Belangrijkste boodschappen

Evaluatie van uw interne beheersing

Ontwikkelingen

Vooruitblik naar de jaarrekeningcontrole

Bijlagen

Gemeente Oss
Aan het college van burgemeester en wethouders
Postbus 5
5340 BA Oss

22 oktober 2019

Geacht college,

Hierbij ontvangt u onze bevindingen met betrekking tot onze tussentijdse controle van de jaarrekening van uw gemeente voor het boekjaar dat eindigt op 31 december 2019. We hebben onze werkzaamheden uitgevoerd in overeenstemming met ons controleplan 2019. Onze zienswijzen, bevindingen en aanbevelingen zijn open en constructief besproken met de ambtelijke organisatie.

Onze tussentijdse bevindingen zijn gebaseerd op onze werkzaamheden tot en met 18 oktober 2019. Indien er na deze datum nieuwe bevindingen zijn met betrekking tot de interne beheersing zullen wij dit met u delen in ons accountantsverslag.

Het rapport bestaat uit drie delen. Deel 1 geeft onze visie op uw interne beheersing en onze bevindingen. Deel 2 beschrijft de ontwikkelingen voor uw organisatie en uw status van voorbereiding op deze ontwikkelingen. Deel 3 blikt vooruit op

de jaareindecontrole en behandelt de meest relevante aandachtsggebieden.

Graag bespreken we de inhoud van dit verslag tijdens de vergadering met de rekeningcommissie op 27 november 2019. Mocht u nog vragen hebben, aarzelt u dan niet om contact met ons op te nemen. Wij zijn uiteraard graag bereid om de inhoud van deze rapportage nader toe te lichten.

Met vriendelijke groet,
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Dorus van Boxtel RA
senior director

Belangrijkste boodschappen

Evaluatie van uw interne beheersing

Ontwikkelingen

Vooruitblik naar de jaarrekeningcontrole

Bijlagen

Onze belangrijkste boodschappen

1. Als onderdeel van onze tussentijdse controle hebben wij de kwaliteit van uw interne beheersing langs het 'three lines of defence' model beoordeeld. Net als eerdere jaren zien we een organisatie die actief bezig is met haar interne beheersing. Om de interne controles (3de lijn) zichtbaar te maken, werkt Oss aan de inrichting van het Key Control Dashboard. Een proces verbeterteam werkt aan de digitalisering en het betrouwbaarder maken van de interne en externe dienstverlening. Hierbij adviseren wij om ook de digitalisering van de interne beheersmaatregelen in de primaire processen (1ste lijn) mee te nemen.
2. Vanuit het in 2019 opgestelde informatiebeleidsplan "Partner in Ontwikkeling" is het belangrijk om nu door te pakken in de automatisering. Voor 2020 is het zaak om de blauwdruk uit het informatiebeleidsplan te concretiseren en door te vertalen. Daar moet voldoende capaciteit en kwaliteit voor worden vrijgemaakt en ingezet. Uit de beoordeling van uw IT-omgeving blijken aandachtspunten op het gebied van wijzigingsbeheer en autorisatiebeheer. Met de ambtelijke organisatie hebben we afspraken over de opvolging hiervan gemaakt.
3. Onze aanbevelingen om interne beheersing verder door te verbeteren hebben betrekking op:
  - Het koppelen van de risicoanalyse op inkopen en het borgen van prestatielevering op inkopen in het primaire proces bij de gesignaleerde risicogebieden.
  - De beheersing rondom aanpassingen binnen de IT-organisatie.
4. De rechtmatigheidsverantwoording komt eraan. Door de gemeente Oss is bewust de keuze gemaakt om aan te sluiten bij de vereisten voor financiële rechtmatigheid, waarbij de inschatting van de gemeente is dat de interne controle op dit moment al van voldoende kwaliteit is. Zo is bijvoorbeeld recent de keuze gemaakt om het Key Control Dashboard te gaan gebruiken. Wij adviseren de gemeente om de ontwikkelingen de komende tijd actief te blijven volgen. Daarbij zijn wij ook van mening dat de huidige interne controle een goede basis vormt.
6. Gemeente Oss heeft voor 2019 het plan van aanpak voor de controle van het sociaal domein (WMO en Jeugd) reeds bepaald. Hierbij steunt de gemeente voor zorg in natura op de productieverantwoordingen van zorgaanbieders. Daarnaast voert de gemeente vanuit eigen werkzaamheden uit op prestatielevering tijdens natuurlijke contactmomenten met de klant, bijvoorbeeld tijdens de herindicatie of de keukentafelgesprekken. In eerdere jaren is gebleken dat deze aanpak volstaat voor de jaarrekening.
7. Voor de prestatielevering en verantwoording van de PGB-gelden voert gemeente Oss net als voorgaand jaar zelfstandig controles uit op de SVB-bestedingen en de prestatielevering.
8. Heesch West is in voorbereiding om een actieve exploitatie te worden. Het voorontwerp bestemmingsplan is op 3 juni 2019 in procedure gebracht. Mede door het grote aantal reacties hierop is de verwachting dat de gronden eind 2020 kunnen worden overgedragen aan de gemeenschappelijke regeling.
9. Om de structurele meerjarenbegroting op orde te krijgen, is gewerkt aan de doorvertaling van het structurele negatieve financieel kader uit de kadernota 2020 – 2023. Belangrijke tegenvallers zijn de financiële vertaling van de meicirculaire en de uitkomsten uit de eerste financiële tussenrapportage 2019 met name op de hogere lasten voor Jeugdzorg, WMO en bijzondere bijstand op. In de programmabegroting 2020-2023 zijn na gesprekken met bijna alle fracties, de voorstellen vanuit het college verwerkt en geconcretiseerd.

Belangrijkste boodschappen

Evaluatie van uw interne beheersing

Bevindingen processen

Update frauderisico's

Ontwikkelingen

Vooruitblik naar de jaarrekeningcontrole

Bijlagen

Kwaliteit van de interne beheersing volgens de lines of defence is op orde

Conform de afgelopen jaren kan geconcludeerd worden dat de interne beheersing van gemeente Oss op orde is, waarbij we tevens zien dat een aantal bevindingen inmiddels adequaat is opgevolgd. Hierbij concluderen wij dat de afdeling F&C een belangrijke factor is in de aansturing en ontwikkeling hiervan. Ook richting de rechtmatigheidsverantwoording zien we dat de organisatie dit actief heeft opgepakt en bewust de keuze heeft gemaakt voor de vorm waarop zij dit wilt gaan invullen.

Klik [hier](#) voor een toelichting op het lines of defence model

Om de interne controles zichtbaar te maken werkt Oss aan de inrichting van het Key Control Dashboard. Een proces verbetersteam werkt aan het digitaal en betrouwbaarder maken van de interne en externe dienstverlening. Hierbij adviseren wij om ook de digitalisering van de interne beheersmaatregelen in de primaire processen expliciet mee te nemen.

Legenda

- In opzet ontoereikend
- ◐ In opzet toereikend, maar één of meerdere beheersmaatregelen bestaan in de praktijk niet
- Proces is adequaat opgezet en beheersmaatregelen bestaan
- ◆ Niet van toepassing

BEDRIJFSVOERING

Proces	Line of defence			Tov 2018
	1	2	3	
Inkopen en betalingen	◐	●	●	➔
Aanbestedingen	●	●	●	➔
Salarissen	●	●	●	➔
Inkomende subsidies	●	●	●	➔
IT	◐	◐	◐	➔

FYSIEK

Proces	Line of defence			Tov 2018
	1	2	3	
Grondexploitatie	●	●	●	➔
Inkomende subsidies	●	●	●	➔
Bouwleges	●	●	●	➔

SOCIAL

Proces	Line of defence			Tov 2018
	1	2	3	
Jeugd	●	●	●	➔
Wmo	●	●	●	➔
Participatie	●	●	●	➔
Verstrekte subsidies	●	●	●	➔

Wat is het lines of defence model?

Onze controleaanpak is naast het controleren van de jaarrekening gericht op het verbeteren van uw bedrijfsvoering inclusief digitalisering hiervan. In onze controle hanteren wij daarvoor het '3 lines-of-defence' model. Dit model geeft handvatten om te beoordelen waar in de interne beheersing risico's worden ondervangen:

- In de **eerste lijn**: in het primaire proces, onder verantwoordelijkheid van de proceseigenaar.
- In de **tweede lijn**: in de ondersteunende processen zoals financiën en control, waar checks and balances ingericht zijn om fouten te signaleren.
- In de **derde lijn**: in uw verbijzonderde interne controle achteraf.

1 ^e lijn Lijnmanagement		2 ^e lijn Ondersteuning	3 ^e lijn Verbijzonderde Interne controle
Afdelingen		Bedrijfsvoering	F&C
gemeente	• Primair verantwoordelijk voor getrouwheid en rechtmatigheid transacties binnen eigen processen • Verantwoordelijk voor kwalitatieve analyse en toelichting P&C producten	• Ondersteunt de afdelingen bij de optimalisering van de primaire processen. • De administratie voert bij de verwerking een aantal primaire controles uit op de 1e lijn.	• De VIC voert interne controles uit op de getrouwheid en rechtmatigheid van de financieel kritische processen. • Adviseert over verbetering in de 1e en 2e lijn
	PwC • Adviseert (met de VIC) preventieve interne controlemaatregelen in het primaire proces • Geeft feedback om leesbaarheid/informatiewaarde P&C documenten te verhogen	• Adviseert preventieve interne controlemaatregelen in het ondersteunende proces en de IT • Geeft adviezen om effectiviteit control-werkzaamheden te vergroten	• Adviseert/klankbord om te komen tot een effectieve en efficiënte controleaanpak • Maakt waar mogelijk gebruik van de werkzaamheden van de VIC

Wij rapporteren via het push-left principe

Het push-left principe is er op gericht de interne beheersing in de 1e en 2e lijn te optimaliseren. Dit vanuit het uitgangspunt dat fouten voorkomen beter is dan achteraf constateren. Indien er tekortkomingen zijn in de interne beheersing in de 1e en 2e lijn, dan zullen wij deze daarom rapporteren als bevinding, ook als deze in de 3e lijn middels verbijzonderde interne controle ondervangen wordt.

Toelichting bevindingen Inkopen en betalingen

Bevinding: 2019-1

Line of
defence

①

Waarneming

Zichtbare vaststelling prestatielevering in combinatie met functievermenging in het inkoopproces

Risico en aanbeveling

Een budgethouder heeft de mogelijkheid om bestellingen te plaatsen, goederen te ontvangen en ook de factuur te autoriseren. Het risico bestaat hiermee dat leveringen niet bedrijfsmatig zijn of dat leveringen niet hebben plaatsgevonden. In het primaire proces bestaat geen formele controle op het aspect van prestatielevering. Hiermee bestaat het risico op onrechtmatige inkoop en uitstroom van middelen.

Gemeente Oss is zicht bewust van het risico, maar wil ook een weloverwogen vervolgtraject inzetten. Voor 2019 voert de afdeling F&C achteraf deelwaarnemingen uit om prestatielevering vast te stellen. De afdeling F&C heeft een risicoanalyse uitgevoerd en wil hier de koppeling in maken op welke onderdelen prestatielevering zichtbaar gemaakt moet worden.

Wij vinden het risicobewustzijn een goede stap en adviseren ook om de koppeling naar prestatielevering op de geïdentificeerde risicogebieden zichtbaar te maken in het primaire proces.

Prioriteit
Hoog

Managementreactie

We willen inderdaad een weloverwogen vervolgtraject in gang zetten. We voeren nu zoals PWC aangeeft controles achteraf uit. We willen de vervolgstap oppakken in combinatie met de doorontwikkeling van de financiële administratie.

Toelichting bevindingen IT

Bevinding: 2019-1

Line of
defence

①

Testwerkzaamheden en vrijgave Coda wijzigingen worden niet zichtbaar gedocumenteerd

Gemeente Oss voert wijzigingen binnen de IT-infrastructuur en applicaties door via een gestructureerd en geformaliseerd proces.

Op basis van een deelwaarneming van alle voor Coda doorgevoerde wijzigingen Coda hebben wij de volgende tekortkomingen geconstateerd:

- Testresultaten zijn niet gedocumenteerd;
- Vrijgave voor in implementatie in de productieomgeving is niet zichtbaar gedocumenteerd.

Risico en aanbeveling

Verhoogd risico dat wijzigingen die onvoldoende getest of ongeautoriseerd zijn worden doorgevoerd naar de productieomgeving van Coda en daardoor ongeautoriseerde transacties plaatsvinden

Wij adviseren te waarborgen dat alle wijzigingen worden geregistreerd en de uitgevoerde testwerkzaamheden, testresultaten en vrijgave voor implementatie in de productieomgeving zichtbaar worden gedocumenteerd.

Daarnaast adviseren wij u om wijzigingen te testen op basis van een vooraf gedefinieerde testprocedure waarin de belangrijkste functionaliteiten en veranderingen worden meegenomen.

Gezamenlijk zullen wij de aanvullende werkzaamheden voor de jaarrekeningcontrole bepalen. De aanvullende werkzaamheden richten zich op aansluitingen en gegevensgerichte werkzaamheden om vast te stellen dat de wijzigingen juist en volledig zijn doorgevoerd.

Prioriteit
hoog

Managementreactie

Wijzigingen en testen is een decentrale verantwoordelijkheid belegd bij de relevante eigenaar (lijnmanagement). Deels centraal, waar het de ICTinfrastructuur betreft (team ICT Automatisering). Voor wijzigingen in de ICT-infrastructuur is een wijzigingenproces beschreven dat door alle betrokkenen gevolgd dient te worden. Afdelingshoofd ICT is eigenaar van dit wijzigingenproces. Als gevolg van de audit spreekt het hoofd ICT de specifieke eigenaar aan op de genoemde tekortkomingen; verwerkt dit in een algemeen bewustwordingstraject; en vraagt hiervoor aandacht bij DT.

Toelichting bevindingen IT

Bevinding: 2019-2

Line of
defence

①

Gemeente Oss beschikt niet over een algemene autorisatieprocedure voor het toekennen, wijzigen en verwijderen van autorisaties.

Gemeente Oss beschikt niet over een algemene autorisatieprocedure voor het toekennen, wijzigen en verwijderen van autorisaties. Het toekennen, muteren en verwijderen van autorisaties in GWS en Coda vindt plaats naar invulling van eigen kennis en kunde van applicatiebeheerders. Aanvragen van rechten op binnen GWS en Coda zijn informeel en wordt niet zichtbaar gedocumenteerd.

Risico en aanbeveling

Verhoogd risico dat gebruikers van deze applicaties ongeautoriseerde handelingen kunnen verrichten.

Wij adviseren om een algemene autorisatieprocedure op te stellen voor het toekennen, muteren en verwijderen van autorisaties. Wij adviseren om alle mutaties in autorisaties van applicaties conform het reguliere autorisatiebeheerproces te verwerken en centraal te registreren.

Mitigerend is dat de afdeling FenC betrokken is bij de mutaties op de autorisaties in Coda ten opzichte van de financiële mandaten. Hierbij adviseren wij om na te gaan of hiermee ook de boekingsrechten in Coda met financiële impact zijn afgedekt.

Prioriteit
middel

Managementreactie

Het proces van autoriseren heeft al een tijdje onze aandacht. Dit jaar heeft het afdelingshoofd P&O een opdracht geaccepteerd voor het bouwen van een kernregistratie personeel. In deze kernregistratie staan alle personen die toegang hebben tot ons pand en de verschillende autorisaties voor systemen. Onderdeel van het bouwen is het centraal vastleggen van wijzigingen en het houden van toezicht hierop.

In coda doorlopen mutaties van budgethouders een vastgesteld proces, waarbij teamleider deze aanvragen beoordeelt en akkoord geeft voordat de applicatiebeheerder deze doorvoert in het systeem. Vanuit interne controle vindt hierop een controle plaats aan de hand van financiële mandaten. De autorisatie instellingen van gebruikers coda worden eenmaal per kwartaal beoordeeld door de applicatie-eigenaar en de functioneel applicatiebeheerders. Hierin worden de autorisatie-instellingen van gebruikers beoordeeld en gelogde gegevens beoordeeld.

Toelichting bevindingen IT

Bevinding: 2019-3

Line of
defence

①

De autorisatie inrichting van GWS, Coda en het netwerk wordt beoordeeld maar niet consequent gedocumenteerd

De periodieke controle om vast te stellen of de autorisaties binnen GWS en Coda in lijn zijn met de functies en taken van de betreffende medewerkers wordt niet consequent gedocumenteerd.

Risico en aanbeveling

Verhoogd risico dat gebruikers van deze applicaties ongeautoriseerde handelingen kunnen verrichten.

Wij adviseren om de controle op de autorisatie instellingen die per kwartaal wordt uitgevoerd door de applicatie-eigenaar en functioneel beheerders consequent te documenteren. Hierbij verwachten wij een korte documentatie van de resultaten en de opvolging hiervan.

Gevolg voor de controleaanpak is dat aanvullende werkzaamheden documentatie nodig zijn om vast te stellen dat autorisaties juist zijn toegekend voor GWS en Coda.

Prioriteit
middel

Managementreactie

Periodieke controle door lijnverantwoordelijke op de toegang tot de respectievelijke systemen en gegevens is reeds (beoogd) onderdeel van het ISMS.

In het najaar van 2019 wordt hiervoor een nieuwe applicatie in gebruik genomen inclusief de periodieke controle van de autorisatie inrichting. Ook nemen de decentraal verantwoordelijken deze controle op in hun afdelingsplan.

Toelichting bevindingen IT

Bevinding: 2019-4

Line of
defence

①

Logische toegangsbeveiliging Oracle databases en audit log voor Coda en GWS

Binnen Coda is op basis van een database analyse vastgesteld dat de audit log is ingeschakeld voor Coda, echter is de last login date niet actief binnen de huidige logging configuratie.

Binnen Coda en GWS op basis van een database analyse vastgesteld dat de wachtwoordrestricties op de database van onvoldoende niveau zijn ingeregeld op gebruikersniveau:

- Max Password Age (Days)
- Password History
- Lockout Threshold
- Lockout Duration (Hours)

Risico en aanbeveling

Verhoogd risico dat ingerichte functiescheidingen binnen de GWS niet van kracht zijn geweest en dat ongeautoriseerde handelingen hebben plaatsgevonden gedurende het controlejaar.

Wij adviseren om de logging op de last login date te activeren op de Coda database.

Wij adviseren om de wachtwoordrestricties op databaseniveau te versterken binnen Coda en GWS.

Door deze bevinding is het voor de jaarrekeningcontrole niet mogelijk om gebruik te maken van geautomatiseerde controles vanuit GWS. Tevens dienen aanvullende werkzaamheden uitgevoerd te worden om de betrouwbaarheid van lijstwerk uit GWS vast te kunnen stellen.

Prioriteit
middel

Managementreactie

Wij gaan de genoemde wachtwoordrestricties op database niveau versterken. Dit doen we door de, in de BIO, genoemde maatregelen te implementeren. Dit zullen we in 2019 gereed hebben.

Toelichting bevindingen IT

Bevinding: 2019-5

Line of
defence

①

Integraal Business Continuity Plan ontbreekt

Gemeente Oss heeft meerdere maatregelen getroffen om de continuïteit van de gegevensverwerking te waarborgen. Zo beschikt de gemeente over een rampenplan en is er een uitwijkvoorziening welke jaarlijks wordt getest. Een integraal Business Continuity Plan ontbreekt echter.

Risico en aanbeveling

Verhoogd risico dat de Gemeente onvoldoende in staat is om de continuïteit van de gegevensverwerking te waarborgen in geval van calamiteiten.

Wij bevelen aan om een integraal Business Continuity Plan op te stellen.

Prioriteit
hoog

Managementreactie

Op 8 oktober is gestart met dit plan. In 2019 hebben we duidelijk wat de wensen/eisen van de organisatie en vanuit wetgeving zijn. We weten wat de huidige situatie is. We weten welke acties we moeten gaan ondernemen. De uitvoering van deze acties zal in 2020 plaatsvinden.

Belangrijkste boodschappen

Evaluatie van uw interne beheersing

Bevindingen processen

Update frauderisico's

Ontwikkelingen

Vooruitblik naar de jaarrekeningcontrole

Bijlagen

Update ten aanzien van de frauderisicoanalyse naar aanleiding van onze tussentijdse controle

In ons controleplan hebben wij onze gezamenlijke initiële frauderisicoanalyse opgenomen. Als onderdeel van onze tussentijdse controle hebben wij vastgesteld of beheersmaatregelen zijn getroffen om deze frauderisico's te ondervangen.

Daarnaast hebben wij de opzet van de interne beheersing van uw belangrijkste financiële processen beoordeeld. Hieruit blijken geen aanvullende frauderisico's ten opzichte van onze controleplan. In onderstaande tabel hebben wij de uitkomsten voor u samengevat.

Frauderisico's voor gemeenten		Reeds in controleplan opgenomen	Nieuw in tussentijdse controle	In opzet aanwezige beheersmaatregel om risico te ondervangen	Restrisico
1	Het risico op doorbreken van interne beheersing door management	●		Gezien de aard van het risico hebben interne beheersingsmaatregelen heeft effect op het mitigeren van dit risico.	Hoog
2	Risico op omkoping en corruptie	●		De gemeente heeft functiescheiding in haar processen waarborgen opgenomen.	Hoog

Belangrijkste boodschappen

Evaluatie van uw interne beheersing

Ontwikkelingen

Stand van zaken IT

Rechtmatigheidsverantwoording

Nieuwe notitie grondexploitaties

Ontwikkelingen WNT

Vooruitblik naar de jaarrekeningcontrole

Bijlagen

Doorontwikkeling volwassenheidsniveau IT heeft aandacht, concretiseringsslag van ICT beleidsplan nodig

Onder de evaluatie van uw interne beheersing hebben wij u inzicht gegeven in de [bevindingen](#) met betrekking tot de IT. De uitkomsten hiervan zijn van belang voor het wel of niet gebruik kunnen maken van gegevens uit deze systemen. Hieronder hebben wij een totaal overzicht opgenomen van deze uitkomsten.

Algemene IT-beheersmaatregelen blijven aandacht vragen

De belangrijkste risico's die blijven bestaan, zijn het risico op ongeautoriseerde wijzigingen en updates in het systeem en ongeautoriseerde toegang. Deze bevindingen zijn uitgewerkt in [uitwerking IT bevindingen](#)

IT Afhankelijkheden		Applicaties	
		Financiële administratie	Uitkeringen-administratie
	Standaardrapportages	●	◐
	Maatwerkrapportages	◐	◐
	Geautomatiseerde controles en berekeningen	◐	○
	Functiescheidingen	◐	○
	Interfaces	◆	○

Door het uitvoeren van aanvullende werkzaamheden op de uitgevoerde updates op de financiële administratie en analyse van de autorisaties van medewerkers binnen de financiële administratie inclusief documentatie, wordt het mogelijk om gebruik te maken van geautomatiseerde controles.

Doorontwikkeling IT omgeving op basis van informatiebeleidsplan: concretiseringsslag noodzakelijk

Met stopzetting het project BLOU is een doorontwikkeling in de informatievoorziening nodig. Om de achterstanden in te lopen is in 2019 het Informatiebeleidsplan 'Partner in Ontwikkeling' opgesteld. In dit plan zijn 3 sporen uitgewerkt voor 2020:

1. het op orde komen van informatievoorziening en het uitvoeren van vervangingsinvesteringen en een uitbreiding van de capaciteit voor ICT: de basis op orde
2. Op landelijke schaal gaan samen werken op basis van het VNG programma Samen Organiseren. Met als doel om landelijke standaarden ook voor Oss toe te passen: samen organiseren
3. Het opstellen van uitvoeringsplannen per opgave. Hierbij wil Oss de technologische vernieuwingen en innovaties koppelen aan de eigen inzet hiervan: uitvoeringsplannen per domein.

De sporen moeten nog uitgewerkt worden op basis van concrete plannen om de informatievoorziening en digitalisering te kunnen realiseren.

Legenda

- Gebruik maken niet mogelijk
- ◐ Gebruik maken mogelijk met aanvullende werkzaamheden
- Gebruik maken mogelijk
- ◆ Niet van toepassing

Belangrijkste boodschappen

Evaluatie van uw interne beheersing

Ontwikkelingen

Stand van zaken IT

Rechtmatigheidsverantwoording

Nieuwe notitie grondexploitaties

Ontwikkelingen WNT

Vooruitblik naar de jaarrekeningcontrole

Bijlagen

Status invoering rechtmatigheidsverantwoording op schema

Ligt u op schema?

In onze eerder rapportages hebben wij u geïnformeerd over de voorgenomen invoering van de rechtmatigheidsverantwoording per 2021. Naar verwachting wordt deze onderdeel van de jaarrekening en zal de commissie BBV een format voor de tekst daarvan opstellen. Belangrijk is dat u voorbereidingen treft voor de onderbouwing van die verantwoording. Wij hebben geadviseerd voor 2019 de volgende stappen te ondernemen:

Stap 1: Bepalen ambitie ten aanzien van controle

Stap 2: Opstellen plan van aanpak invoering rechtmatigheidsverantwoording

Stap 3: Inrichting van de sturing en governance rondom de invoering van de rechtmatigheidsverantwoording

Actuele status binnen uw organisatie

Op het moment wordt binnen de interne controlewerkzaamheden al grote aandacht gegeven aan, en gerapporteerd over rechtmatigheidsaspecten. Met de invoering van het Key Control Dashboard worden deze controles verder ondersteund en zichtbaar gedocumenteerd. Deze invoering gaat gepaard met een actualisatie van risico's en controlemaatregelen binnen de interne sleutelprocessen.

Wij zijn van mening dat de gemeente hierbij in voldoende mate op weg is richting de rechtmatigheidsverantwoording en verwachten dat zij in staat zal zijn deze af te kunnen geven.

Belangrijkste boodschappen

Evaluatie van uw interne beheersing

Ontwikkelingen

Stand van zaken IT

Rechtmatigheidsverantwoording

Nieuwe notitie grondexploitaties

Ontwikkelingen WNT

Vooruitblik naar de jaarrekeningcontrole

Bijlagen

Nieuwe notitie grondexploitaties gepubliceerd

Ingangsdatum 2019

Afgelopen zomer is de nieuwe notitie grondexploitaties door de commissie BBV gepubliceerd. Deze nieuwe notitie vervangt alle voorgaande notities en vragen en antwoorden. De notitie treedt in werking vanaf begrotingsjaar 2019.

Nieuw hoofdstuk gericht op raadsleden

In de nieuwe notitie is hoofdstuk 2 gewijd aan het belang van grondbeleid voor raadsleden. Dit hoofdstuk is vooral bedoeld als toelichting van welke rol en mogelijkheden voor sturing de raad in het grondexploitatieproces heeft. Het hoofdstuk gaat daarbij in op de basisbegrippen, mogelijke risico's en elementen van de waardering. Wij adviseren college- en raadsleden kennis te nemen van dit hoofdstuk.

In de notitie zijn 12 wijzigingen/verduidelijkingen opgenomen

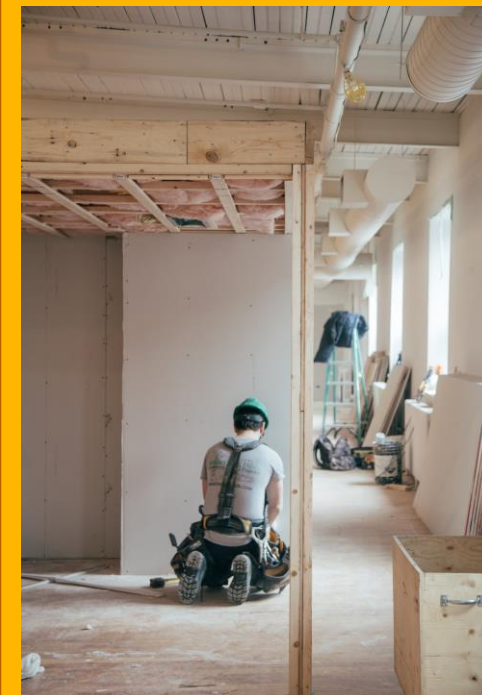
Volgens de commissie kent de nieuwe notitie geen verzwaringen, maar zijn alleen nadere verduidelijkingen of kleine wijzigingen opgenomen. De belangrijkste hebben wij hier voor u samengevat:

- Er is een nieuwe categorie 'warme gronden' onder de materiële vaste activa opgenomen. Dit zijn gronden die zijn aangekocht met het voornemen deze te ontwikkelen. Hiervoor mag onder voorwaarden de marktwaarde bepaald worden op basis van de toekomstige bestemming (i.p.v. de huidige bestemming)
- Majeure rechten en verplichtingen uit grondexploitaties dienen toegelicht te worden onder de 'niet uit de balans blijvende rechten en verplichtingen'
- Nieuwe presentatie- en toelichtingsvereisten faciliterend grondbeleid
- Advies om bepaalde uitgangspunten vast te leggen in bijv. de financiële verordening, te weten:
  - Keuze voor voorziening tegen contante waarde of nominale waarde voor verlieslatende grondexploitaties
  - Een uitwerking van de wijze waarop met conjuncturele risico's en de omvang van het weerstandsvermogen wordt omgegaan

De ambtelijke organisatie is op de hoogte van de ontwikkelingen en zal waar nodig anticiperen op de wijzigingen.

Stikstof besluit heeft mogelijk ook impact op de waardering van projecten in de jaarrekening 2019

Het stikstof besluit heeft ervoor gezorgd dat bouwprojecten waar het bestemmingsplan nog niet onherroepelijk is mogelijk zijn stilgelegd. Het stikstof besluit kan daarmee invloed hebben op de voortgang van de projecten en mogelijk ook de waardering van de grondexploitaties per einde boekjaar. Hierbij adviseren wij richting jaareinde de mogelijke impact op de grondexploitaties van het stikstof besluit onderbouwd mee te wegen in de waardering in de jaarrekening.

TIP:

De commissie Bedrijfsvoering en Auditing Decentrale Overheden (BADO) van het ministerie van BZK heeft begin september een notitie grondexploitaties uitgebracht die de nadruk meer legt op de beheersing van grondexploitaties en het gehele proces van woningbehoefte tot het sluiten van een grondexploitatie beschrijft. PwC is één van de auteurs van de notitie. U vindt de notitie [hier](#).

Belangrijkste boodschappen

Evaluatie van uw interne beheersing

Ontwikkelingen

Stand van zaken IT

Rechtmatigheidsverantwoording

Nieuwe notitie grondexploitaties

Ontwikkelingen WNT

Vooruitblik naar de jaarrekeningcontrole

Bijlagen

Diverse ontwikkelingen in de WNT 2019

Nieuwe WNT norm 2019

Het algemeen voltijds en voljaars bezoldigingsmaximum voor 2019 is met ingang van 1 januari 2019 verhoogd naar €194.000 (2018: €189.000).

Hogere WNT normen voor uw externe functionarissen

Voor 2019 gelden voor externe topfunctionarissen hogere maxima dan voor 2018. De maxima per maand waarin is gewerkt zijn:

- voor de eerste zes maanden: €25.900 (2018: €25.300);
- voor de tweede zes maanden: €19.600 (2018: €19.100);
- met een maximum van €187 (2018: €182) per uur. Er wordt een gemiddelde uur norm tussen €182 en €187 berekend indien de periode betrekking heeft op zowel 2018 als 2019.

Voor zover ons bekend zijn er binnen gemeente Oss geen externe topfunctionarissen.

De regels voor een niet-topfunctie na een topfunctie zijn conform 2018

Het is niet langer noodzakelijk om niet-topfuncties van voormalig topfunctionarissen toe te lichten tenzij aan de onderstaande voorwaarden is voldaan:

- de topfunctionaris is gestart op of na 1 januari 2018; en
- de functie is minimaal 12 maanden vervuld; en
- heeft een aansluitende niet-topfunctie bij de organisatie.

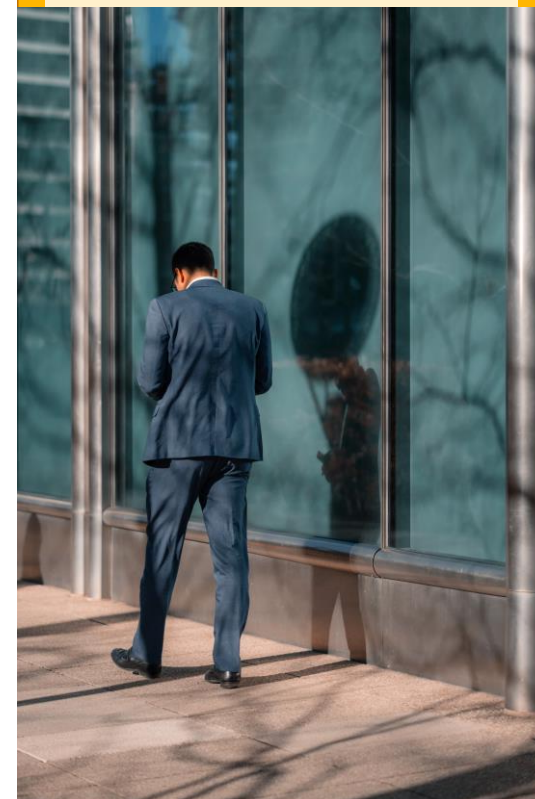
In dat geval dient de functionaris nog 4 jaar als topfunctionaris te worden toegelicht in de WNT-verantwoording. In andere gevallen gelden de algemene regels voor niet-topfunctionarissen (publicatie op functie indien bezoldiging hoger is dan algemeen bezoldigingsmaximum).

De WNT norm in 2020

De normbedragen 2020 worden naar verwachting in de tweede helft van november bekend gemaakt en zijn dan te vinden op www.topinkomens.nl.

TIP:

BZK verwacht de 2019-versie van de rekentool voor de WNT-norm voor het einde van 2019 te hebben bijgewerkt. Houd dus www.topinkomens.nl in de gaten.

Belangrijkste boodschappen

Evaluatie van uw interne beheersing

Ontwikkelingen

Vooruitblik naar de jaarrekeningcontrole

Sociaal domein

Belangrijke projecten

Terugkoppeling afspraken

Bijlagen

Sociaal domein heeft geen effect op doorlooptijd controle

Inmiddels is het sociaal domein al enige jaren onderdeel van de gemeentelijke bedrijfsvoering. In het hoofdstuk evaluatie van de interne beheersing hebben wij net als voor andere processen onze bevindingen terzake opgenomen. Voor de planning van de controle is voornamelijk de afhankelijkheid van derden van invloed op wanneer de gemeentelijke jaarrekening kan worden afgerond. Hierbij kan onderscheid gemaakt worden naar:

Zorg in natura

Voor de zorg in natura heeft het college voor 2019 gekozen om de prestatielevering van de zorg vast te stellen op basis van de in de gemeente ingerichte werkzaamheden en als sluitstuk door gebruik te maken van de verantwoordingen van zorgleveranciers. Dit betekent voor onze controle dat al eerder inzicht bestaat in eventuele tekortkomingen en de afhankelijkheid van derde partijen afneemt.

Persoonsgebonden Budgetten

De verantwoording van de PGB-bestedingen wordt ontvangen van de Sociale Verzekeringsbank (SVB). Voor 2019 zijn de volgende maatregelen getroffen om te waarborgen dat u tijdig de getrouwheid en rechtmatigheid van de PGB-bestedingen inzichtelijk heeft:

- Uitvoeren cliënttevredenheidsonderzoeken;
- Navraag doen bij herindicatie in hoeverre de zorg daadwerkelijk is geleverd inclusief de evaluatie hiervan.

De getroffen maatregelen leiden ertoe dat het college verwacht, in lijn met eerdere jaren, als onderdeel van het reguliere jaarrekeningtraject een oordeel te kunnen geven over de PGB-bestedingen.

Belangrijkste boodschappen

Evaluatie van uw interne beheersing

Ontwikkelingen

Vooruitblik naar de jaarrekeningcontrole

Sociaal domein

Belangrijke projecten

Terugkoppeling afspraken

Bijlagen

Sociaal domein heeft geen effect op doorlooptijd controle

Centrumregeling WMO-regio Brabant Noordoost-Oost

Gemeente Oss is centrumgemeente voor de WMO in de regio Brabant Noordoost-Oost. In die rol zijn de belangrijkste taken de inkoop van de zorg en het verzorgen van de betalingen. Het beschikken van de zorg en de vergelijking van de door de zorgaanbieder gedeclareerde zorg voert elke gemeente individueel uit. Als centrumregeling houdt Oss een totaaloverzicht bij van alle gedeclareerde zorg per gemeente. Tevens wordt in de jaarverantwoording inzicht gegeven in de geleverde zorg op basis van de productieverklaringen.

Wij hebben geen bevindingen geconstateerd in de opzet en bestaan van deze procedures. De wijze van verantwoording en de timing van de verantwoording naar de regiogemeenten zijn vastgelegd in de aanpak controle en verantwoording WMO-regio 2019.

Voor 2020 gaat de opzet van de centrumregeling wijzigen en zal Oss de betalingen niet meer voor alle deelnemende gemeenten uitvoeren, maar betalen de regiogemeenten zelf hun facturen aan de zorgaanbieders. Het is belangrijk dat iedere gemeente dan zelf het betaalproces op orde brengt. Tevens is het belangrijk in de regio afspraken te blijven maken over het bijvoorbeeld centraal opvragen van productieverantwoordingen en controleverklaringen.

Centrumregeling Jeugd regio Brabant Noordoost

Voor Jeugdzorg neemt gemeente Oss deel aan de centrumregeling Jeugd in de regio Brabant Noordoost, waar gemeente 's-Hertogenbosch als centrumgemeente fungeert.

De verdeelsleutel voor de financiële verantwoording 2019 is nog niet vastgesteld. Het is voor 2019 de verwachting dat de uitgangspunten in lijn zijn met afgelopen jaar. Voor 2020 vinden er mogelijk wel wijzigingen plaats in de verdeelsleutel, maar ook in de wijze van inkoop en contractvormen. De gemeente Oss is hiervoor in gesprek met de centrumgemeente om ook in te kunnen spelen op de wijzigingen in de administratie en financiële beheersing.

In de centrumregeling zijn de afspraken voor de timing van de verantwoording gemaakt. Tevens is inzichtelijk gemaakt welke zekerheid op de verschillende stromen in de Jeugdverantwoording wordt verwacht in de jaarverantwoording. Belangrijkste element hierbij is dat de prestatielevering voor niet gecontracteerde zorg door de gemeente Oss zelf moet worden vastgesteld.

Belangrijkste boodschappen

Evaluatie van uw interne beheersing

Ontwikkelingen

Vooruitblik naar de jaarrekeningcontrole

Sociaal domein

Belangrijke projecten

Terugkoppeling afspraken

Bijlagen

Onze observaties ten aanzien van uw belangrijkste projecten

Gemeente Oss voert actief beleid voor structurele meerjarenbegroting

In de kadernota 2020 – 2023 is een negatieve bijstelling van het financieel kader zichtbaar gemaakt. Belangrijke tegenvallers zijn de financiële vertaling van de meicirculaire en de uitkomsten uit de eerste financiële tussenrapportage 2019. Vanuit de eerste financiële tussenrapportage vallen met name de hogere lasten voor Jeugdzorg, WMO en bijzondere bijstand op. Als basis van de programmabegroting 2020-2023 is een nadere analyse uitgevoerd en afzonderlijk gerapporteerd.

Bijna alle raadsfracties zijn actief betrokken bij de te maken keuzes. Inzet hierop is fundamentele keuzes met realiteitszin om de doelstellingen voor Oss te behalen.

Voor 2020 is het voorgestelde begrote tekort €3,1 miljoen, met name uit het Sociaal Domein, waar het begrote tekort vanuit de kadernota €6,1 miljoen was. Dit heeft geresulteerd in dat in het meerjarig perspectief een zichtbaar tekort heeft rond de €1,7 miljoen inzake de uitvoeringskosten jeugdzorg.

Vanuit de ambtelijke organisatie voert de gemeente Oss actief beleid op het verbeteren van de financiële gezondheid. Dit op twee sporen. Aan de ene kant probeert de gemeente haar bestaande processen te optimaliseren en waar mogelijk te digitaliseren. Aan de andere kant worden bedrijfsonderdelen aan de hand van benchmarkgegevens met elkaar vergeleken om vast te stellen welke afdelingen relatief hoge kosten met zich meebrengen. Dit met als doel om deze als spiegel voor de organisatie te gebruiken.

Het onderzoek zit momenteel nog in de oriënterende fase. Wij adviseren de gemeente om bij het onderzoek voldoende aandacht te behouden voor de minimaal benodigde interne beheersing.

De publieke aandacht voor Heesch West blijft groot

Heesch West is in voorbereiding om een actieve exploitatie te worden. Het voorontwerp bestemmingsplan is op 3 juni 2019 in procedure gebracht. Hierop is een groot aantal reacties binnengekomen van de diverse belanghebbenden. Mede als gevolg hiervan is het verwachte overdrachtsmoment van de grondexploitatie naar de GR Heesch West bijgesteld. De huidige verwachting is dat de gronden eind 2020 kunnen worden overgedragen aan de gemeenschappelijke regeling.

Het effect op de voorziening van de vertraging en eventuele wijzigingen in het plan worden in het najaar 2019 inzichtelijk gemaakt.

Belangrijkste boodschappen

Evaluatie van uw interne beheersing

Ontwikkelingen

Vooruitblik naar de jaarrekeningcontrole

Sociaal domein

Belangrijke projecten

Terugkoppeling afspraken

Bijlagen

Het controleproces en voorbereidingen voor de jaareindecontrole

Om aan uw behoeften te voldoen en om het proces van de jaareindecontrole verder te verbeteren, vinden wij het belangrijk om het proces regelmatig te evalueren en onze observaties te delen.

	Onderwerp	Observatie
	Hoe we tijdens de interim-controle hebben samen-gewerkt en welke feedback is ontvangen.	Tijdens onze interim-controle hebben we een goede samenwerking met uw team ervaren. Hierbij hebben wij in vroegtijdig stadium overleg gevoerd over timing en inrichting van de controlewerkzaamheden. Dit heeft geresulteerd in een doelgerichte samenwerking.
	Vooruitkijken naar de jaareindecontrole.	Ter ondersteuning van uw voorbereiding voor onze jaareindecontrole hebben wij u in Client Connect een gedetailleerde lijst met op te leveren specificaties verstrekt. Wij hebben de lijst besproken met F&C. Een tijdige levering van alle items voor het begin van de controle is nodig om een soepel controleproces te bewerkstelligen en om tijdsoverschrijdingen te voorkomen. Ook hebben wij, op uw verzoek, met ons Competence Center werkzaamheden ingepland om het sociaal domein vooraf te toetsen teneinde de werklast voor uw team gedurende de komende maanden te spreiden. We hebben afgesproken dat wij de gevraagde documentatie met betrekking tot deze tests middels observatie ter plaatsen zullen toetsen.
	Afhankelijkheid derde partijen	Gedurende het jaarrekeningtraject zijn wij afhankelijk van informatie van uw organisatie, maar ook van informatie van (de accountants van) externe partijen. Dit betreffen de volgende partijen: • Sociale Verzekeringsbank (SVB): portal en verantwoording inzake PGB-budgetten. • CAK: eigen bijdragen. • Belastingssamenwerking Oost-Brabant (BSOB): verantwoording inzake belastingen en heffingen. • Centrumregeling Jeugdzorg 's-Hertogenbosch: verantwoording inzake bestedingen Jeugdwet. Wij zullen tijdig contact (laten) leggen met (de accountants van) deze partijen zodat er goede afspraken worden gemaakt over de tijdigheid en toereikendheid van de informatie. Wij ontvangen (landelijke) signalen over onzekerheden in het sociaal domein die van invloed kunnen zijn op het (afsluit)proces voor de P&C-producten binnen uw gemeente.

Belangrijkste boodschappen

Evaluatie van uw interne beheersing

Ontwikkelingen

Vooruitblik naar de jaarrekeningcontrole

Sociaal domein

Belangrijke projecten

Terugkoppeling afspraken

Bijlagen

Hoe is de besluitvorming ten aanzien van de bestemmingsreserves ingericht?

De beheersing van bestemmingsreserves is een belangrijk onderdeel binnen de gemeente Oss. Als onderdeel van de begroting stelt de gemeente jaarlijks het uit te voeren beleid vast, en gebruikt de bestemmingsreserves hierbij als instrument om de lasten te dekken. Het is hierbij dan ook goed om in te zien dat de reserves op zichzelf niet apart worden vastgesteld, maar als onderdeel van het totale beleid worden gezien.

Om de raad met voldoende diepgang te informeren stelt de ambtelijke organisatie jaarlijks een nota reserves op, hierin geven zij een korte toelichting op de ontwikkelingen ten aanzien van deze reserves. Positief aan dit traject is dat de ambtelijke organisatie in het traject voorafgaand deze nota zelf een onderzoek verricht op de aanwezige reserves, de bestedingen hierop en welke reserves mogelijk vrij kunnen vallen. Om hier voldoende onafhankelijkheid in te bewerkstelligen hebben zij ervoor gekozen om de afdeling F&C dit onderzoek te laten uitvoeren en de reserves ter discussie te stellen bij de desbetreffende eigenaar, bijvoorbeeld het afdelingshoofd.

Kijkend naar de aanwezige reserves zien we dat de meeste hiervan betrekking hebben op bestaan beleid en dat mutaties met name toezien op aanscherpingen binnen dit bestaande beleid. Als onderdeel van het accountantsverslag zullen wij op een aantal grote reserves een korte toelichting geven ten aanzien van de begrote bestedingen in relatie tot de werkelijke bestedingen.

Belangrijkste boodschappen

Evaluatie van uw interne beheersing

Ontwikkelingen

Vooruitblik naar de jaarrekeningcontrole

Bijlagen

Communicatie

Onze communicatie over de belangrijkste voorwaarden en aandachtspunten van de controle

Als PwC vinden wij het van belang om u te laten zien op welke wijze wij de belangrijkste voorwaarden en aandachtspunten van de controle aan u rapporteren. Deze hebben we opgenomen in onderstaande tabel.

Vereiste communicatie grond van controlestandaarden	Controleplan	Rapportage interim-bevindingen	Accountants-verslag
Mededeling over de verantwoordelijkheden van de accountant.	●		
Bevestiging van de onafhankelijkheid van PwC	●		●
Eventuele significante tekortkomingen in de interne controle.		●	●
Eventuele ontdekte of vermoede fraude		●	●
Niet-naleven van wet- en regelgeving			●
Schriftelijke bevestigingen gevraagd van het management.			●
Alle zaken die van invloed zijn op de vorm en inhoud van de controleverklaring.			●
Standpunt van de accountant over belangrijke kwalitatieve aspecten van de verslaggeving door het college			●
Rapporteren over significante moeilijkheden, aangelegenheden en overige zaken die van belang zijn voor het toezicht op de financiële verslaggevingsproces			●
Niet gecorrigeerde afwijkingen			●
Significante aangelegenheden die naar voren komen tijdens de controle in verband met verbonden partijen van de entiteit.			●
Beschrijving van de reikwijdte en timing van de controle, waaronder significante risico's.	●		●